

Наслеђе 60

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ
Journal of Language, Literature, Arts and Culture

Ова, 2025. година, педесета је година ПАНК РОКА, а у духу јубилеја Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу покренуо је публикавање фанзина WHITE RIOT.

Најразличитији и више него изванредни прилози (о панку, ОI панку, постпанку и хардкор панку, у домаћој, регионалној и светској „радиности“), окупили су ауторе од Љубљане до Скопља, од Крагујевца или Ужица до Пуле или Загреба, од Сомбора до Буенос Аиреса, од Куд Идијота до Пекиншке Патке, од Patti Smith, па преко Dead Kennedys до Misfits...

Прилози, али и његов дизајн и опрема – који представљају једну малу „револуцију“ у дизајну фанзина – учинили су да WHITE RIOT постане (и регионални) културни догађај првог реда.

Наслеђе **60**

▶ ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ
Journal of Language, Literature, Arts and Culture

ГОДИНА XXII / БРОЈ / 60 / 2025
YEAR XXII / VOLUME / 60 / 2025

ФИЛУМ

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

САДРЖАЈ

Рајна М. Драгићевић „АПОКАЛИПТИЧКА ЛЕКSIKA” КАО ТИП МОДЕРНИХ РЕЧИ У СРПСКИМ МЕДИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА	9–20
Александар М. Јерков УВОД У ПОЕТИКУ ДАНИЛА КИША (1) <i>ЛУКА СПАСА ГДЕ ЈЕ ОНО ЧЕГА ВИШЕ НЕМА</i>	21–34
Предраг П. Бребановић ЊУЈОРШКИ ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ И ЧИКАШКИ КРИТИЧАРИ	35–44
Марија В. Лојаница СНЕГ И СМРТ: КАКО ИСПРИПОВЕДАТИ НЕИСПРИПОВЕДИВО	45–54
Марина М. Петровић Јилих (НЕ)КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ <i>НЕОНАЦИЗАМ</i> У КЊИЖЕВНОСТИ И НАСТАВИ НА ПРИМЕРУ ПРИЧЕ „ТАМО ГДЕ СТАНУЈУ ЗМАЈЕВИ” КЛЕМЕНСА МАЈЕРА И РОМАНА <i>КАД САМ С ХИТЛЕРОМ ЈЕЛА ВИШЊЕ</i> <i>ИЗ ВИШЊЕВАЧЕ</i> МАЊЕ ПРЕКЕЛС	55–71
Милош М. Јовановић ПОЕТИКА И ФИЛОЗОФИЈА ПРОСВЕТИТЕЉСТВА У РОМАНУ <i>АБДЕРИЋАНИ</i> КРИСТОФА МАРТИНА ВИЛАНДА	73–83
Јасмина А. Теодоровић ФИГУРЕ И ТОПОСИ ЛИОТАРОВОГ И БОДРИЈАРОВОГ (ПОСТ)МОДЕРНИСТИЧКОГ ДИСКУРСА	85–102
Војана S. Vujan HAUNTED WONDERLANDS AND SCARY SURFACES: THE POSTMODERN GOTHIC OF NEIL GAIMAN’S CORALINE	103–111
Tijana Z. Matović INTERSECTIONALITY IN NATASHA BROWN’S ASSEMBLY	113–123
Svetlana V. Stevanović LA QUEERIFICACIÓN DE EMILIANO ZAPATA EN LA NOVELA <i>MORIR DE PIE</i> DE PEDRO J. FERNÁNDEZ	125–134
Бранислава В. Васић Ракочевић ПОКУШАЈ УСПОСТАВЉАЊА РАВНОТЕЖЕ ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИЈЕ И АВАНГАРДЕ НА ПРИМЕРУ ДРАМЕ <i>ЦЕНТРИФУГАЛНИ ИГРАЧ</i> ТОДОРА МАНОЈЛОВИЋА	135–145
Лидија В. Петровић ПОЛИФУНКЦИОНАЛОСТ ДИДАСКАЛИЈА У ДРАМИ <i>КОМАНДАНТ САЈЛЕР</i> БОРИСЛАВА МИХАЈЛОВИЋА МИХИЗА	147–157
Софија Д. Филипов Радуловић КОМЕНТАРСКИ ДИСКУРС У СТИХОВИМА <i>ЛИРИКЕ ИТАКЕ И ИТАКЕ И КОМЕНТАРА</i>	159–169

Марија И. Слобода ЂУРА ЈАКШИЋ: УСУД ПЕСНИЧКЕ ИНДИВИДУЕ	171-181
Александра Д. Матић ФОЛКЛОРНИ ОБРАЗАЦ ЖЕНЕ РАТНИЦЕ И ОСВЕТНИЦЕ У КЊИЖЕВНОСТИ СРПСКОГ РОМАНТИЗМА	183-194
Драгана Д. Мишковић РАЗМИШЉАЊА О ЉУБАВИ У ВИТЕШКОМ РОМАНУ У СТИХУ <i>ИВЕН ИЛИ ВИТЕЗ СА ЛАВОМ</i> КРЕТЈЕНА ДЕ ТРОА	195-206
Бојана Р. Стајкић ЕФЕКАТ ОЧЕКИВАНОСТИ НА ЕСТЕТСКИ ДОЖИВЉАЈ РЕЧИ КАО СРЕДСТВА УМЕТНИЧКОГ ИЗРАЗА	207-216
Branko M. Rakić LES DIFFICULTÉS DE PERCEPTION ET DE PRODUCTION DE LA VOYELLE FRANÇAISE [œ] PAR LES APPRENANTS SERBOPHONES	217-231
Gordana N. Ivković THE ATTITUDES OF THE VRANJE VERNACULAR SPEAKERS TOWARDS THE LEVEL OF ACCOMMODATION IN DIFFERENT SOCIAL SITUATIONS	233-242
Маријан Ј. Јелић ЛЕКСИЧКА ФРЕКВЕНЦИЈА У СРПСКИМ НАРОДНИМ ПРИПОВИЈЕТКАМА ВУКА КАРАЏИЋА	243-254
Ивана М. Николић КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПРЕВОЂЕЊЕ НОВИХ РЕЧИ У ПРОЗНИМ ДЕЛИМА МИГЕЛА ДЕ УНАМУНА	255-268
Марија М. Ђирић АРХЕОЛОГИЈА ДЕЧЈИХ СЕЂАЊА У КОНТЕКСТУ ФЕНОМЕНА ФАНТАЗИЈЕ У УМЕТНОСТИ	269-278
Маја С. Соколовић Игњачевић ПОЧЕЦИ РАЗВОЈА ПРЕДШКОЛСТВА У СРБИЈИ УЗ ОСВРТ НА УЛОГУ МУЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА ДО КРАЈА 19. ВЕКА	279-288
Зоран Ж. Божанић СПЕЦИФИЧНОСТИ УПОТРЕБЕ ОДРЕДНИЦЕ ФУГА У МУЗИЧКОЈ ТЕОРИЈИ ОД XIV ДО СРЕДИНЕ XVIII ВЕКА	289-301
Маја В. Радивојевић Славковић „РАСЦЕП” МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ XX ВЕКА: МОДЕРНИЗАМ И НЕОКЛАСИЦИЗАМ	303-313
Јелена И. Николић ПРЕНОШЕЊЕ ИДЕНТИТЕТА НА ПРИМЕРУ КРИТОРСКОГ ПОРТРЕТА ВЛАШКОГ ВОЈВОДЕ ЊАГОЈА БАСАРАБЕ У ЦРКВИ УСПЕЊА БОГОРОДИЦЕ МАНАСТИРА КУРТЕА ДЕ АРЂЕШ	315-328

ПРИКАЗИ

- Драгана Б. Вукићевић**
ЈОШ ЈЕДАН ТРИЈУМФ СМЕХА 331–336
- Милица В. Ђуковић**
ТРОСМЕРНА „ЦЕЛИНА ПОГЛЕДА” 337–343
- Наташа А. Спасић**
КОМЕ И ЧЕМУ ДУГУЈЕМО ЗАХВАЛНОСТ
ЗА УТЕМЕЉЕЊЕ, РАЗВОЈ И ПРОМОЦИЈУ МЕТОДИКЕ
НАСТАВЕ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА? 345–350

АУТОРИ НАСЛЕЂА

februar 2025.

KOJA JE NAJBOLJA PANK
PESMA IKADA?
(anketa)

WHITE RADIO

FANZIN

Gregor TOMC
Med džunglo
in živalskim vrtom

AKTUELNO:
50 GODINA PANKA
(s. 10 stranica)

HC
DUBRE, O DABU MLADOSTI (?)
V. Trifunović, HOČU? NEČU! - SRPSKI SAN (?)

lea tajac,
ULICA 1-2

Mihajlo Pantić
Rekvijem za Sida

ARGENTINSKI PUNK,
POSTPUNK I HARDCORE
(J. Pavlović Jovanović)

BRANKO ROSIĆ

DR V. Paunović, Žurka na kojoj je nastao PAKET ARANŽMAN
M. Ivanović, Šank - Grad je njihov!

ŠEPRA, Fak d sistem
B. Ilić, pankeri o panku
ana bjes, „Kad dodirnem sećanja“

M. VOJNIĆ, ANTI OTPAD
A. M. LEKA

D. Bogojević, D. Stojković, ČIKAJU SUNCE (strip)

Zašto su Subway Sect
najvažnija pank grupa?

SAVO Stijepović
E PLURIBUS PUNK

Kukić
PROGLAS IZ TAMNICE

ФИЛУМ

Рајна М. Драгићевић¹
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик са јужнословенским језицима
ORCID 0000-0001-7833-1027

„АПОКАЛИПТИЧКА ЛЕКСИКА” КАО ТИП МОДЕРНИХ РЕЧИ У СРПСКИМ МЕДИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА

У теоријском делу рада објашњава се појам *модерна реч* и наводе се критеријуми за сврставање лексике у ову групу. У емпиријском делу рада описује се један тип сензационалистичке модерне лексике у српским медијима, који је експресивно назван „апокалиптичка лексика”. У закључку се прво констатује да је анализа потврдила досадашње резултате испитивања модерних речи (углавном у руској лексикологији и медијалингвистици), а затим се таксативно излажу закључци овог истраживања. Запажа се да се у жељи за сензационалистичким изражавањем мењају семантичка, прагматичка, па чак и граматичка својства овде описаног типа лексике. Пошто језик медија има све већи утицај на говорнике српског језика, прети опасност да би ширењем овде описане употребе „апокалиптичких лексема” могло имати негативан утицај чак и на српски стандардни језик.

Кључне речи: модерне речи, медијски текстови, лексикологија, лексика, српски језик

1. О МОДЕРНИМ РЕЧИМА. Развој електронских језичких корпуса и лака претраживост текстова довела је и до нових тема у лингвистичким истраживањима, које се данас могу обрађивати са приличном поузданошћу. Једна од таквих тема у лексикологији јесу тзв. модерне речи.²

Нелингвистички образовани говорници често употребљавају синтагму *модерна реч* без јасне идеје шта се под тим подразумева и које критеријуме треба да испуњавају речи да би биле „модерне”. У то се можемо уверити ако у електронским корпусима потражимо синтагму *модерна реч*.

Svaku od tih zaraza koje mi njima prenesemo oni najčešće (ali ne uvek) prebole ili dugo nose sa sobom asimptomatski (to je sad moderna reč) (PDRS).

1 rajnad@fil.bg.ac.rs

2 Ово истраживање је представљено на семинару Комисије за медијалингвистику Међународног славистичког комитета, који је одржан у оквиру конференције XVII Международных Карских чтений *Славянский мир и национальная речевая культура в современной коммуникации*, 16. и 17. мај 2024 у Гродну. Тема тог семинара била је управо у вези са језичком модом: *Языковая стиреотипия и языковая мода в современном медиатексте*. Ова чињеница показује да је тема језичке моде све актуелнија.

Ko ne bi želeo danas da ima benefit, a tako moderna reč ušla je i u naš jezik (SrWac).

Promena je bila u stajlingu (moderna reč), ali se meni ne dopada (SrWac).

Njene ideje, a i metode su suviše emo za moj ukus. Naravno, emo je moderna reč jer ja volim moderne reči (SrWac).

Говорници процењују модерност на основу свог субјективног језичког осећања, мада ни лингвисти не поцењују у потпуности језичку интуицију говорника јер се она заснива на компетенцији матерњих говорника. Има лингвиста који чак сматрају да у идентификацији модерних речи управо треба кренути од језичког осећања говорника. Тако, на пример, Н. Г. Бабенко и З. Л. Новоженова (2018) сматрају да „састав модерних речи може бити установљен на основу метатекстуалних оператора или маркера модалности”, под којима подразумевају језичке јединице чијим се претраживањем на интернету долази до списка модерних речи. Најважнији маркер модалности који предлажу ове ауторке јесте *модерна реч (модное слово)*, а међу операторима су још и *како је сада модерно рећи (как шейерь/сеичас модно говоритиь)*, као и *како је недавно било модерно говорити (как было модно говоритиь совсем недавно)* итд. Ауторке сматарају да постоји више путева за идентификацију модерних речи, али да доживљај корисника представља најмасовнији и најоперативнији начин. Интернет (Рунет) сматрају својеврсном лабораторијом мониторинга савременог језика. Иако нису лингвистички образовани, говорници имају брзе реакције на језичке и ванјезичке промене, а бројни подаци који се добијају овом методом омогућавају добијање мозаичне и богате слике ставова говорника.

Додаћемо овоме да говорници имају потребу да квалификују речи по степену модерности, па и да изграђују емоционални однос према њима, делећи се на оне који воле и на оне који не воле модерне речи.

2. КРИТЕРИЈУМИ ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈУ МОДЕРНИХ РЕЧИ. Лингвисти су до недавно приступали *модерним речима* као *савременим речима* тј. *речима савременог језика*, што је супротно у односу на *архаичне речи*, па би, на пример, у српском језику, *крчма* била архаична реч коју је заменила модерна реч *ресторан*.

Међутим, све чешће се и у лингвистици о лексемама размишља као о објекту моде, на сличан начин као, на пример, о модерној одећи. Зато се поставља питање које особине има модерна појава. На то питање одговор нуде социолози. У својој књизи *Мода и люди. Новая теория моды и модного поведения* (1994) социолог А. Б. Гофман издваја следеће одлике модерног објекта: савременост, универзалност, демонстративност и игривост.

Неки лингвисти сматрају како се ови параметри могу применити и на идентификацију модерних речи (нпр. О. В. Врублевска 2015; Л. А. Попова 2019). Према првом од ова четири критеријума, модерна реч треба да буде савремена, да се одликује свежином и актуелношћу (Попова 2019: 155). Једна од одлика моде је и пролазност, што значи да модерне речи не могу дуго имати ту особину.

Под универзалношћу се подразумева висока учесталост употребе модерних речи. Ова два критеријума су веома важна јер нове речи са високом фреквенцијом можемо сматрати модерним. Идући за другим истраживачима, Л. А. Попова (2019: 156) објашњава и трећи критеријум, а то је демонстративност: „Модерна реч шаље сигнал саговорнику да је говорник модеран, да прати језички имиџ одређене социјалне групе.” Важна особина моде је потреба да се прилагоди укусу корисника или да утиче на укус. Модерне речи одговарају језичком укусу говорника који желе да буду модерни.³ Демонстративност се постиже, на пример, употребом англицизама који имају већи престиж од домаћих речи, затим експресивних речи, жаргоноске лексике, а О. В. Врублевска (2015: 85) запажа да у модерне речи спадају и одређене лексеме из професионалних жаргона, нпр. из војне, религијске, медицинске сфере, еуфемизми, лексика с уопштеним значењем итд.

Четврти критеријум, а то је игривост, огледа се, према речима Л. А. Попове (2019: 156) у томе што модерне речи не означавају нове појмове, већ представљају нове називе за већ постојеће појмове.

Појам *модерна реч* толико се усталила у руској лингвистици да је В. И. Новиков (2011) објавио *Речник модерних речи*, које је описао као „речи са претензијама”.

3. „Апокалиптичка лексика” као тип модерних речи. Тема овог рада јесте идентификација групе модерних речи у српским медијатекстовима којима се на пренаглашен, хиперболичан, узнемирујућ начин именују појаве. Денотати на које се односе ове лексеме не представљају нове објекте, а ни лексеме којима се оне именују нису нове, али се постојећа лексика употребљава на нов, пренаглашен начин, нпр. *Бриџански психијатри ујозоравају на могући цунами менталних болести због проблема нагомиланих током периода каранџина*.⁴ Циљ хиперболизације јесте привлачење пажње читалаца. Будући да је време у којем живимо донело, између осталог, и сталну ужурбаност која је произвела ослабљену концентрацију корисника медија, неопходно је разбудити њихову пажњу, а новинари се најчешће одлучују да је побуде сензационализмом. Стварање сензација постиже се језичким јединицама свих нивоа, а ми ћемо се у овом раду усредсредити на модерне речи којима се постиже сензационализам, а које смо у складу с тако осмишљеном наменом назвали „апокалиптичким речима”.

3.1. Апокалиптичке именице. Новинари често и лако посежу за именицама које означавају крајњи степен високог узбуђења, стања у којем човек није способан да реагује јер је одузет од емоционалног набоја.

3.1.1. У такве именице спадају англицизми, али и словенске речи, нпр. *шок, хаос, хорор, шерор, шоршура, аџонија, ужас, страхоџа, страва*.

3 О језичком укусу писао је В. Г. Костомаров (1999).

4 Ако извор примера није посебно назначен или ако је именован као (електронски) корпус српског језика, мисли се искључиво на електронски корпус српског језика PDRS.

За именицу *шок* у електронском корпусу српског језика ПДРС има чак 16.393 потврде:

Следи највећи *шок* од почетка серије. Доживела сам позитиван *шок*, слични смо размишљањем, али су они опуштенији. Кејт нас је јуче почастила селфијем без шминке и оставила у стању *шока*. Сви су у *шоку* јер је Станија кумовала њиховој љубави. *Шок* – проговориле комшије из Пријепоља о њиховом браку! Певачица се на сцени појавила у дугој хаљини, а када се окренула, *шок!*

Према *Речнику савременог српског језика* (РСЈ), именица *шок* у свом примарном значењу представља медицински термин и односи се на *тежак поремећај вегетативних функција организма изазван оперативним захватом*. Секундарно значење гласи: *запањеност, зајрејашћеност изазвана неочекиваним догађајем, шопресом у друштву и сл.* У примерима које смо представили, као и у стотинама других у српским таблоидима, ова именица се користи да би се њоме оценило стање учесника у неким ситуацијама које је било изненађујуће, али није било драматично. Анализа грађе доводи до неколико запажања.

Неодговарајућа употреба именице *шок* довела је до промене њеног значења, она све чешће означава *изненађење средње, ја и мање обима*. Ова именица је одувек означавала непожељно стање, што је осликано и у речничким дефиницијама, међутим примери показују да *шок* у медијском језику може бити и позитиван. У корпусу проналазимо 37 примера за синтагму *позитиван шок* (нпр. *Био је то тако позитиван шок за мене да се тог усхићења и данас радо сећам*). То значи да именица *шок* у савременим медијима може означавати и *одушевљење, усхићеност*.

Именица *шок* се раслојава и означава стање у којем се неко налази (*Доживео је шок*), али се, метонимијским преносом, *шоком* назива и ситуација која доводи у то стање (*Тамо нас је дочекао шок*). Именица *шок* се употребљава у конструкцијама *бити у шоку* или *доводити кога у стање шока*, чиме се драматичност шока повећава јер се ово стање концептуализује као простор у које се може ући и утонути у њега, а то значи да се могућност опирања умањује.

Именица *шок* доживљава и тзв. граматикалну полисемију (из лексиколошке перспективе), односно конверзију (из перспективе творбе речи), па се као и друге модерне речи може користити и као непроменљиви придев (*шок ефектни, шок сјајли, шок прејиска*). У конструкцији *у + локатив* (*у шоку*) може имати прилошку функцију [*Пишала га је у шоку* (= *Пишала га је шокирано*)], па чак и у функцији узвика [*Кад се окренула – шок!* (= *Кад се окренула – ух!*)]. Граматичка промена огледа се у именичком понашању ове лексеме – она може имати множину, па се све чешће може чути *свакодневни шокови* и др., што је необично јер апстрактне именице које означавају стања обично немају множину.

Деривати модерних речи као што је *шок* такође постају модерни: *шоканиан* (4.373 потврде у корпусу), *шоканино* (1244 потврде),

шокирати (10.153 потврде). Настају и нови деривати, као што је, на пример, сензационалистички аугментатив *шокчина* (2 потврде).

3.1.2. Све наведено односи се и на остале именице из ове групе. Све се оне у медијским текстовима често користе непримерено на сличан начин као именица *шок*:

Филип направио хаос Александри због имена бебе. У нашем пробавном тракту направио је благи хаос. Чекамо резиме двонедељне агоније незадовољних банкара. Након више од три сата агоније проблем са хаковањем је решен. Ниједан текст није могао проћи без уредникове дозволе и успутне тортуре ако није било по његовој вољи. Двадесет година терора смрадом, буком и прашином у Ђурђеву.

3.1.3. За изражавање емоција, стања, као и ситуација које их изазивају, користе се и именице које означавају атмосферске појаве јаког степена: *цунами*, *земљотрес*, *олуја*, *поилава*, *шорнадо* итд. За лексему *цунами* има 1408 потврда у електронском корпусу.

Изгледа да је ЕПЛ видео долазећи биткоин цунами и одлучили су да је боље бити спреман за то. За цунамијем неукуса провалио је и цунами на хармоници. Пад на берзи у Шангају био је резултат глобалног финансијског цунамија. Чека нас мигрантски цунами.

У РСЈ, *цунами* је дефинисан као *врло дугачки шаласи велике кинетичке енергије, најчешће сеизмичког порекла, који се крећу огромном брзином и имају разорно дејство на приобаље*. Међутим, у медијским текстовима ова именица се све чешће користи са значењем високог степена или огромне величине или количине различитих конкретних или апстрактних појава (*цунами безумља*, *цунами неукуса*) или појава које личе на цунами по брзини и силини долажења (*бишкови цунами*).

И друге именице које означавају висок степен атмосферских појава често се у медијском тексту користе за изражавање високог степена, велике количине или снажних, надолazeћих појава:

Бивше љубави се враћају у живот као торнадо. Тресе се свет тениса – Ник Кирјос најавио земљотрес. Тај земљотрес у вашој глави и стомаку ће се смириоти. Лудачка љубав коју ниједна олуја неће сломити. Данас имамо поплаву таблоида, поплаву једног зла које се усадило у Србији.

3.1.4. Из сфере терминологије науке о књижевности догађаји се у медијатекстовима често називају према књижевним врстама, чиме се ставља до знања читаоцу да су збивања из свакодневног живота узбудљива као књижевна дела, а крајњи циљ је постизање сензационализма чак и тамо где нема никаквих сензација. На тај начин употребљавају се лексеме *драма*, *шрагеџија*, *комедија*, *бајка*, *поезија* итд.

Лексема *драма* у корпусу има 28.737 потврда, од којих многе нису у вези с основним значењем ове лексеме *књижевно дело у којем се приказује неки догађај, збивање, у његовом нејасном облику, кроз акцију и говор ликова; позоришно дело*. Веза се у некој мери успоставља са секундарним

значањем *тежак*, *пошресан* и *узбудљив догађај*, односно *силети догађаја*, *пошресно*, *узбудљиво збивање*.

Ово је истина о стању принца Вилијама, иза затворених врата се одиграва тешка *драма*. *Драма* током преноса уживо. *Драма* наших певачица у Дубаију.

Драмом се у медијатекстовима називају и важни, али и безначајни догађаји, који се на силу проглашавају узбудљивим. Иако би драма, када се њоме не означава књижевно дело, већ узбудљив догађај, требало да буде непријатан, тежак и потресан догађај, како стоји у речницима, у медијским текстовима драма може бити и радостан догађај, нпр. *Дружарица Каишарина Каршеши о маршовској драми са срећним крајем у Зрењанину*.

Баш као и именица *шок*, и именица *драма* у медијским текстовима има веома фреквентне деривате: *драматичан* (8745 потврда), *драматично* (3963 потврде), *драматичи* (202), *издраматичи* (6). У последње време, међу модерне речи спада и *драмаквин*, која се пише на неколико начина: *драма квин*, *драта киееп* итд. (нпр. *Ја слушам све женије који ми говоре да сам драма квин, а увек на крају испадам у праву*). Ова лексема још увек није довољно устаљена, што се види по неуједначености у писању, а већ има око 130 потврда у корпусу.

И још неке лексеме које се односе на књижевне врсте веома су фреквентне у корпусу: *трагедија* (19.625 потврда), *комедија* (8.639), *бајка* (14.883), *поезија* (16.867). У неким примерима ове лексеме употребљене су у основним значењима, али има много и оних у којима се користе да би именовале појаве на пренаглашено експресиван начин. Не чуди што је најфреквентнија међу њима именица *трагедија*, а најмање је фреквентна именица *комедија* – у медијатекстовима већу пажњу привлаче несреће и невоље него пријатни догађаји. Непријатност непожељних догађаја треба још јаче истаћи, а то се постиже њиховим сврставањем у трагедије.

Ја сам у томе да личим на тетку гледао читаву *трагедију*. *Комедија* у Хрватској – урнебесан гол из корнера. Њихова љубавна прича је *бајка*, а због овог је успела. Породична *бајка* претворила се у прави хорор. Маестрално, чиста кошаркашка *поезија*! Тениска *поезија* на једном месту!

3.1.5. Посебно су модерне лексеме којима се означава крај света, нпр. *апокалипса*, *каишастрофа*, *каишаклизма*, *армагедон*, *пропаст* и др., а модеран је и манир именовања неапокалиптичких појава лексемама којима се именује апокалипса.

Координисаним медијским и аналитичарским делањем стварају осећај некакве *апокалипсе*. Албум се немилосрдно брутално сурвава ка пононима модерне *апокалипсе* нестајући у својој антилепти. *Апокалипса* на канадски начин: Без интернета и телефона читавих 19 сати.

За именицу *апокалипса* има 1754 потврде у корпусу и најчешће се употребљава с намером да се јавност уплаши најавом неког догађаја који се представља као драматично опасан.

У корпусу има и 730 потврда за придев *апокалиптичан*, као и примера за прилог *апокалиптично*. У српским медијатекстовима

апокалиптичним се описује клима, доба, дани, визија, баба, будућности, шон, предосећање, ројеви скакаваца итд., а лексема апокалиптично употребљава се као прилог за начин уз глаголе *писајти*, *звучајти*, *деловајти*, *завршијти се*, *постјајти* итд.

Лексема *катастрофа* је потврђена чак 19.339 пута у корпусу, *катаклизма* – 795 пута, *армагедон* – 461 пут, а *пројаси* – 11.365 пута. Овим лексемама које се односе на крај света именује се неукусна одевна комбинација, хороскопска прогноза, пораз у спортској утакмици, политички притисак, финансијски проблеми, криза у љубавној вези или у породичним односима и др.

Ове тоалете су права модна катастрофа. Ова четири знака нека се добро припреме јер их чека *катаклизма* на свим пољима. Од маја за три знака креће *катаклизма*. Водени *армагедон* у Француској! Зимски *армагедон* чека ЕУ! *Пропаст* – славни фудбалер клизи ка ивици банкрота. Проговорила је кроз шта је прошла током развода – то је била моја *пропаст*.

3.2. Апокалиптички придеви и прилози. Међу придевима који се употребљавају у непримереним контекстима у којима на претеран начин описују степен неког својства, у последње време у српским таблоидима често се користе придеви *брушалан*, *ејски*, *шоксичан*, као и придеви изведени од именица о којима је до сада било речи у овом раду, нпр. *хаојичан*, *катастрофалан*, *катаклизмајичан*, *армагедонски*, *апокалиптичичан*, *ирајичан*, *драмајичан* итд. Сви ови придеви имају склоност и да се конверзијом трансформишу у прилоге, нпр. *брушалоно*, *шоксично*, *драмајично*, *хаојично* итд.

Придев *ејски* се у српским медијским текстовима све мање користи са значењем *који се тиче еја*, а на основу секундарног значења *јуначки* (што је особина главних јунака у еповима и / или у српским народним епским песмама, све чешће се користи са значењем *неверовајтан*, *незабораван*, *никад виђен*). Овако употребљен, овај придев може одређивати пожељне ситуације, као и оне неповољне. Неколико наслова из дневних новина *Курир* то потврђује.

Епски скандал у Турској: Фенербахче напустио терен у 52. секунди. *Епски* снимак: Ловерњ сочно псовао на српском. Оно што је потом уследило изазвало је *епски* хаос. *Епски* сусрет: пришли су након много пива. *Епски* меч: лудило од фудбала у Новом Пазару. Ево шта је Шпанац рекао пред *епски* дуел са Ђоковићем. Девојка улетела и напала радницу, па је настао *епски* обрт.

Придев *брушалан* дефинисан је у РСЈ као *веома груб, суров, дивљачки, зверски*. У медијским текстовима користи се и за описивање ситуација које не могу бити зверске, као што је неодговорност опозиције, нечији одговор или жреб у такмичењу. Посебно је необично што се на основу семантичке карактеристике високог степена испољености, све чешће користи за квалификовање позитивних појава, па тако и хаљина може бити брутална, баш као и нечији изглед или било шта друго. Примере проналазимо у дневном листу *Курир*:

Завирите у нови Станијин стан: поглед је бруталан. Бруталан деколте и минић! Јокић је бруталан, али и Богдановић игра врхунску кошарку. Имао 150 кг, а данас је бруталан фрајер. Бруталан жреб за наше одбојкашице!

Значења и употреба придева *ейски* и *брушалан* могу се повезати са чињеницом о којој пишу руски лингвисти да у модерне речи спадају и лексеме са широком семантиком (*обобщенные слова*), нпр. *пројекат*, *продукт*, *менаџер* итд. (нпр. Вепрева и др. 2006; Врублевска 2015). Ови аутори сматрају да лексеме које имају уопштено значење лако постају модерне, а наше истраживање показује да модерне лексеме (због фреквентне употребе и због своје снажне експресивности) прво проширују своју употребу, затим и значење, све док не доживе семантичку истрошеност (деплецију) и док не сведу своју семантику на висок степен присуства одређене особине, независно од тога која је то особина, па чак и независно од тога да ли је та особина пожељна или непожељна.⁵

Придев *токсичан* постао је веома модеран у српском језику, нарочито од 2018. године, када је овај придев (*toxic*) изабран за *Реч године*, према резултатима избора које је спровео лексикографски тим чувеног Оксфордског речника енглеског језика. Избори за реч године познатих лексикографских кућа утичу на планетарну популарност неких лексема. Овај придев у електронском корпусу српског језика има 7169 потврда. Поред свог основног значења *оштрован*, овај придев све чешће означава и *непријатан*, *непожељан*, наравно, у *врло високом степену*. До недавно су у српском језику само неке материје могле бити токсичне. Данас се у медијским текстовима говори о токсичним љубавним везама, браковима, људима, атмосфери, на шта указују и наслови из дневног листа *Курир*.

Токсичан брак и утеха у храни су је уништили. Отпуштање токсичног пријатеља из живота ослобађа енергију. Ако се овако понашате, ви сте токсична особа. Ова три хороскопска знака могу бити врло токсична у вези. Љубав или токсична веза, процените сами. Кортни Кардашијан одустала од ријалитија: то је за мене токсична средина.

3.3. Апокалиптички глаголи. У модерне речи спада и низ „апокалиптичких глагола”, нпр. *убиџи*, *развалиџи*, *растуриџи*, *згромитиџи*, *згазиџи*, *смрвиџи*, *дошуџи*, *распаметиџи* и др., као и глаголи оглашавања који прате ситуације сличне смаку света: *урлаџи*, *грмеџи*, *пршџаџи* итд.

Исцурio снимак који ће вам развалити ум. Северина објавила фотку која ће развалити мушки род. Оно што је поручио Анђели развалиће нацију. Статистика која ће убити сваку наду. Снимак ће вас растутити на комаде. Звезда је згромила кахазатског противника. Сви снови о неком бољем роботском друштву су смрвљени. Поново Звезда није успела да дотуче ривала. Крај брака ју је дотукао. Изашла у хаљини која ће распаметити мушки род.

Сви ови глаголи употребљавају се и у основним значењима, али све чешће у метафоричким значењима којима се описује огромна сила

5 О семантичкој истрошености (деплецији) исп. Драгићевић (2010: 139).

дејствовања, која не одговара ситуацији ни стварним моћима учесника ситуације о којима се говори у медијском тексту. Као што показују примери из електронског корпуса и из дневних новина Курир и Блиц, певачи се убијају од алкохола, снимак може развалити ум читалаца, снови могу бити смрвљени, један фудбалски клуб је имао моћ да згроми или дотуче други итд. Циљ је покушај новинара да заинтересују читаоце за објективно безначајне догађаје о којима извештавају.

Све пршти од луксуза! Љубав прштала у Грчкој. Медведев изгубио живце и урлао на судију. Легендарни српски ас грмео као никад због намештајке века. Легенда српског рукомета загрмела.

Префиксали настали од глагола *ѓрмеѓи* све се чешће користе да означе нечији изванредан изглед који је такав да се чини као да особа грми:

Викторија Бекам изгрмела на 50. рођендан. Загрмела у минијатурном бикинију, од призора падају вилице. Севе загрмела бруталним стајлингом.

Многи примери показују како се са модерним глаголима у истом наслову комбинују и друге модерне речи. У насловима у којима се употребљавају апокалиптички глаголи читамо и друге речи или изразе којима се означава непримерено висок степен: *вилице падају од нечијеѓ изгледа, брушалан стајлинг, брушално извређаѓи, ѓеснице су севале* итд. Из оваквих примера закључујемо да модерне речи изазивају једна другу и да се често заједно појављују у истом медијском тексту.

4. Закључак. Досадашња истраживања модерних речи указују да оне морају задовољавати следеће критеријуме: савременост, универзалност, демонстративност и игривост. Под савременошћу се подразумева свежина и актуелност модерних речи, а пошто су ове одлике временски ограничене, из тога следи још једна одлика модерних речи, а то је пролазност њихове модерности. Под универзалношћу се подразумева висока учесталост модерних речи. Демонстративношћу се демонстрира језички укус оних говорника који се труде да и избором лексике пошаљу поруку саговорнику да су модерни. Игривост се огледа у чињеници да се модерним речима на нов, експресиван начин именују већ постојећи појмови за које су у многим случајевима већ постојала нека друга именована.

У овом раду потврђени су сви ови налази, а у закључку се могу навести још неки на које указује ово истраживање.

Прво. Модерне могу бити појединачне речи, али то могу бити и тематски повезане групе речи. Тако се, на пример, показало да управо побројани критеријуми модерности важе за скоро све представнике групе „апокалиптичких лексема“, а то су именице, придеви, прилози и глаголи којима се именују или описују појаве најјачег, најразорнијег интензитета које доводе до тоталне деструкције. Апокалиптичке лексеме употребљавају се у српским медијским текстовима за именовање или опис појава које су реално далеко мањег интензитета, а

њиховом употребом постиже се сензационализам, што и јесте крајњи циљ намерно непримерене употребе апокалиптичке лексике.

Друго. Апокалиптичка лексика указује на чињеницу да се модерним речима због честе употребе мења семантика. Због неодговарајуће употребе, апокалиптичке лексеме полако почињу да именују или описују појаве средњег, па и мањег интензитета. Тако се, на пример, у српским медијатекстовима апокалипсом назива искључивање струје на неколико сати, драмом се називају фудбалске утакмице итд. Ако погрешна употреба ове лексике постане масовна, а чини се да се то већ дешава, лексеме из ове групе моћи ће да се употребе за именовање или одређивање било које појаве.

Треће. Апокалиптичка лексика се до сада по правилу користила за непријатне догађаје, а сада се све чешће користи и за пожељне појаве, па се тако говори, нпр. о *позитивном шоку*, о *драми са срећним крајем*, *бруталном изгледу лејих особа* и др. Може се закључити да апокалиптичка лексика има склоност ка енантисемији.

Четврто. Руски лингвисти сматрају да лексеме које имају уопштено значење лако постају модерне, нпр. *пројекти*, *продукти*, *менаџер* итд. Наше истраживање показује да је овај процес могао ићи и у супротном смеру. Не морају увек лексеме са уопштенom семантиком постати модерне, већ, у неким случајевима, модерне лексеме (због фреквентне употребе и због своје снажне експресивности) прво проширују своју употребу, затим и значење, све док не доживе семантичку истрошеност (деплецију) и док не сведу своју семантику на висок степен присуства одређене особине, независно од тога која је то особина, па чак и независно од тога да ли је та особина пожељна или непожељна.

Пето. Модерна лексика доживљава и граматичке трансформације, од којих је нападљивија прелазак из једне врсте речи у другу. Тако се, на пример, именице користе као непроменљиви придеви (*шок ефекти*, *хаос стајлиџ*, *драма квин*), а у одговарајућој употреби и као друге врсте речи (прилози, узвици и др.). Граматичка промена огледа се у именичком понашању неких апстрактних именица из ове групе – могу имати множину, па се све чешће може чути *свакодневни шокови*, *хаоси* у „*Паровима*” и др., што је необично јер апстрактне именице које означавају стања обично немају множину.

Шесто. Деривати модерних речи такође постају модерни (*шок : шоканџан*, *шоканџно*, *шокираџи*; *џрмеџи : изџрмеџи*, *заџрмеџи*; *каџасџирофа : каџасџирофалан*, *каџасџирофичан*, *каџасџирофално*, *каџасџирофично*). Настају и нови деривати, као што су, на пример, сензационалистички аугментативи *шокчина*, *хаосчина*.

Седмо. Модерне речи изазивају једна другу у истом контексту. Има доста наслова у медијатекстовима у којима се појављује неколико апокалиптичких лексема.

Осмо. Избори за речи године који се одржавају широм света утичу на популарност одређених лексема. Тако је, на пример, лексема *џоксичан*

постала модерна у српском језику након избора за Реч године по избору лексикографа Оксфордског речника енглеског језика.

ЛИТЕРАТУРА

- Bobenko, Novoženova 2018: Н. Г. Бобенко и З. Л. Новоженова, Рунет как пространство мониторинга и дискурс-анализа модных слов, *Мир русског слова* № 4, 33–37.
- Dragičević 2010: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, друго издање, Београд: Завод за уџбенике.
- Gofman 1994: А. Б. Гофман, *Мода и люди. Новая теория моды и модного поведения*, Москва: Наука.
- Kostomarov 1999: В. Г. Костомаров, *Языковой вкус эпохи*, Санкт-Петербург: Златоуст.
- Novikov 2011: В. И. Новиков, *Словарь модных слов*, Москва: АСТ-Пресс.
- Porova 2019: Л. А. Попова, К вопросу о соотношении понятий „модное слово“ и „ключевое слово современности“, *Изв. Сарај. ун-џа. Нов. сер. Сер. Филологија. Журналистиџика*. Т. 19, вып. 2, 155–158.
- Veprva, Mustajoki 2006: И. Т. Вепрева и А. Мустайоки, Какое оно, модное слово: к вопросу о параметрах языковой моды, *Русский язык за рубежом*, № 2, 45–62.
- Vrublevska 2015: О. В. Врублевская, К трактовке понятия *языковая мода* в современной лингвистике, *Вестник Кемеровского государственного университета* № 1 (61) Т. 1, 84–88.

ИЗВОРИ

- Blic: Блиц, дневне новине: <<https://www.blic.rs/>>, април, 2024.
- Kurir: Курир, дневне новине: <<https://www.kurir.rs/>>, април, 2024.
- PDRS: ПДРС: електронски корпус српског језика: <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?fbclid=IwAR2XYLCqNVeOH6jehiQW6Ny-DvxTnCT9yjsjJA28VEVncUxulD_14NR1mmI%23dashboard&corpname=pdrs10>, април, 2024.
- RSJ: *Речник српског језика, друго издање*, Нови Сад: Матица српска, 2018.
- SrWac: електронски корпус српског језика: <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=srwac&struct_attr_stats=1>, април, 2024.

Rajna M. Dragičević

“APOCALYPTIC WORDS” AS A TYPE OF MODERN WORDS IN SERBIAN MEDIA TEXTS

Summary

In the theoretical part of the article, the term modern word is explained and the criteria for classifying the lexicon in this group are stated. In the empirical part of the paper, one type of modern lexicon in the Serbian media is described, which is expressively called “apocalyptic words”. In the conclusion, it is stated that the analysis confirmed the previous results of the examination of modern words (mainly in Russian lexicology and mediallynguistics). The conclusions and observations of this research are presented in the continuation. In order to achieve sensationalism in media texts, journalists change the semantic, pragmatic, and even grammatical properties of words in the modern Serbian language. As the language of media texts has an increasing influence on speakers of the Serbian language, there is a growing danger that the spread of the words described in this text could have a negative impact even on the Serbian standard language.

Keywords: modern words, media texts, lexicology, lexicon, the Serbian language

*Примљен: 16. јул 2024. године
Прихваћен: 11. март 2025. године*